

Strategisk Næringsplan 2015-2018

for

Midt-Telemark Næringsutvikling AS.

Oppdragsgiver:	Midt-Telemark næringsutvikling
Rapportnr.:	R8697
Rapportens tittel:	Strategisk næringsplan for Midt-Telemark 2015-2018
Ansvarlig konsulent:	Morten Stenstadvold
Kvalitetssikret av:	Erik Holmelin
Dato:	12.11.2014

Innhold

Innhold

1	STRATEGISK NÆRINGSPLAN FOR MIDT-TELEMARK	4
1.1	BAKGRUNN OG HENSIKT	4
1.2	KORT OM PROSESSEN	4
1.3	AVGRENSNINGER OG KOBLINGER TIL ANNET PLANVERK	5
1.3.1	Planer som har betydning for og legger premisser for SNP:	5
2	SITUASJONSBEKRIVELSE FOR NÆRINGSLIVET I MIDT TELEMARK	6
3	MÅL FOR UTVIKLING AV NÆRINGSLIVET I MIDT-TELEMARK	8
4	TILTAK FOR VEKST OG UTVIKLING I MIDT-TELEMARK	10
4.1	OVERORDNA TILTAK – FOKUSOMRÅDER.	10
4.2	BESØKSNÆRINGENE	11
4.2.1	Detaljhandel konsentreres til eksisterende handelssentra	11
4.2.2	Øke lojalitet til lokal handelsnæring	11
4.2.3	Nyetablering av «magneter» innen handel	11
4.2.4	Utvikling og forskjøvning av eksisterende tettsteder	11
4.2.5	Infrastrukturforskjøvning	12
4.2.6	Bedre koordinert reiselivstilbud	12
4.2.7	Utvikle tilbud med basis i eksisterende reiselivsfyrtårn	12
4.2.8	Nye og flere arrangementer	12
4.2.9	Bygge besøksnæringstilbud rundt fruktdyrking og kulturlandskap	12
4.2.10	Utvikle Lifjell som destinasjon – sommer og vinter	13
4.2.11	Utvikle Ulefoss og Lunde som attraktive besøkssteder.	13
4.2.12	Bygg og anlegg, transport	13
4.2.13	Ledelseskompetanse for nasjonal konkurransedyktighet	13
4.3	INDUSTRI	13
4.3.1	B2B – utvikle lokale verdikjeder og industrisamarbeid	14
4.3.2	Ledelseskompetanse for nasjonal konkurransedyktighet	14
4.3.3	Knoppskyting fra eksisterende bedrifter	14
4.3.4	Mineralbaserte næringer/gruvedrift	14
4.4	LANDBRUK	14
4.4.1	Næringsutvikling i landbruket.	14
4.5	KOMPETANSE PÅ TVERS AV FORRETNINGSOMRÅDER.	15
4.5.1	Etablere klynger, næringshager og kunnskapspark	15
4.5.2	Muligheter for utvikling av verdikjeder innen bioøkonomi	15
4.5.3	Annen tjenesteyting.	15
4.6	OFFENTLIG SEKTOR	15

4.6.1	Beredskapssenteret – Sagamoen	15
4.6.2	Mer serviceinnstilt kommunal organisasjon	16
4.6.3	Etablering av et risikofond som skal bidra med kapitaltilgang.	16
4.6.4	Etablering av praksisplasser i samarbeid med HiT og skolene	16
4.6.5	Entreprenørskap i fokus i skoleverket	16
5	HANDLINGSPLAN	16

Vedlegg:

Forord

Strategisk næringsplan for Midt–Telemark 2015–2018 (SNP) er utarbeidet på oppdrag av kommunestyrene i Bø, Nome og Sauherad kommuner. Planen skal være retningsgivende for næringsutviklingsarbeidet i Midt–Telemark for 2015 – 2018. Planen er grunnlaget for arbeid med utvikling av næringslivet.

Målet for den nye næringsplanen er å sikre en netto vekst i arbeidsplasser i regionen som minst er i takt med befolkningsutviklingen i regionen. Dette skal ivaretas gjennom tiltak for å bevare eksisterende næringsliv, få til vekst gjennom knoppskyting og nyskaping, stimulere til et bedre samarbeid mellom næringslivet, kunnskapssektoren og offentlig sektor i regionen.

Planarbeidet er gjort i samspill med representanter for næringslivet i Midt–Telemark. Planen skal ligge til grunn for konkretisering av tiltak gjennom årlige handlingsplaner.

Bent Gurholt i Midt Telemark Næringsutvikling AS har vært oppdragsgivers prosjektansvarlige. Agenda Kaupang v/Morten Stenstadvold (prosjektleder) og Erik Holmelin (prosjektmedarbeider og kvalitetssikrer) har planlagt, gjennomført og rapportert fra samlinger og intervjuer samt skrevet ut denne rapporten.

Stabekk, 12.11.2014

Agenda Kaupang AS

1 Strategisk næringsplan for Midt-Telemark

1.1 Bakgrunn og hensikt

Strategisk næringsplan for Midt-Telemark 2015–2018 (SNP) skal være retningsgivende for næringsutviklingsarbeidet i Midt-Telemark. Planen er retningsgivende for næringsarbeidet.

Målet for den nye næringsplanen er å sikre en netto vekst i arbeidsplasser i regionen som minst er i takt med befolkningsutviklingen i regionen. Dette skal ivaretas gjennom tiltak for å bevare eksisterende næringsliv, få til vekst gjennom knoppskyting og nyskaping, stimulere til et bedre samarbeid mellom næringslivet i regionen, utnytte lokale kompetansefortrinn og sikre framoverlente og næringsvennlige kommuner og et aktivt veilednings- og virkemiddelapparat.

Næringslivet har gitt innspill til utfordringer som ligger til grunn for formulering av mål og strategier og laget forslag til mange av de tiltakene som er skissert. Slik sett kan denne planen sies å være laget fra bunnen og opp, med utgangspunkt i næringslivets oppfatninger av situasjonen. De faglige analyser som er gjort i arbeidet samsvarer i stor grad med næringslivets situasjonsbeskrivelse.

Hensikten er at planen på overordnet nivå skal gi signaler om næringslivets utviklingsmuligheter og retninger, samt ligge til grunn for årlige handlingsplaner for MTNUs arbeid i planperioden.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har initiert et nasjonalt utviklingsprogram for byregioner hvor også Midt-Telemark, deltar. Programmet har som mål å styrke den regionale vekstkraften i de deltakende byregionene gjennom lokalt forankrede strategier som fokuserer på bysentrenes rolle for regional utvikling og hvordan byene samspiller med sitt omland for å skape vekst i hele regionen.

I begge disse prosessene legges det vekt på involvering av næringslivet for å avdekke reelle behov, samt delta i prioriteringen for å sikre god forankring i næringsmiljøene. SNP inngår som grunnlag for arbeidet med utviklingsprogrammet.

1.2 Kort om prosessen

SNP prosessen la opp til tett samarbeid med næringslivet i regionen. En omfattende liste over representanter for næringslivet ble utarbeidet og disse ble invitert til samlinger felles for alle kommunene. Samlingene ble fasilitert av Agenda Kaupang AS.

Den første samlingen fokuserte på å få frem utfordringer, muligheter og behov slik næringslivet i Midt-Telemark ser det. Hovedmålet og de fem delmålene i planen er i stor grad et resultat av den første samlingen. Oppsummering av samlingen foreligger i vedleggs form.

Som et faktagrunnlag til den første samlingen bidro også Knut Vareide fra Telemarkforskning med en regional analyse for Midt-Telemark. Dette er også gjengitt i vedleggs form

Mellom samlingene ble det også gjennomført telefonintervjuer med et utvalg representanter for næringslivet i regionen samt ledere for næringsutvalgene i de tre kommunene. En oppsummering av disse intervjuene foreligger i vedleggs form.

Den andre samlingen var fokusert på å utarbeide forslag til tiltak for å møte det utfordringsbildet som var etablert. Store deler av tiltakslisten som skisseres i planen ble produsert på denne samlingen.

1.3 Avgrensninger og koblinger til annet planverk

SNP for 2015–2018 er en rendyrket næringsplan, og er utelukkende fokusert mot næringslivet. Den forrige næringsplanen hadde i tillegg en rekke andre fokusområder – som f.eks. bolyst, kommunikasjon, profilering mm. Planen omhandler heller ikke spesifikt landbruk, da det allerede foreligger en egen plan på dette området som er vedlagt. SNP er utformet slik at den støtter opp om målene for utviklingen av regionen slik disse er formulert i kommuneplanens samfunnsdel i de tre kommunene.

1.3.1 Planer som har betydning for og legger premisser for SNP:

Nedenfor oppsummerer vi kort en del hovedtrekk ved planer som legger premisser for SNP.

Kommuneplanens samfunnsdel, Bø

Planen har tre satsingsområder; Bø som regionsenter i Telemark, som en nyskapende kommune og som et godt sted å bo. Gjennom tilrettelegging for næringslivet skal en sikre at Midt-Telemark opprettholder sin attraktivitet for reiseliv, landbruk og næringsvirksomhet. Planen legger også opp til at Bø kommune som vertskommune for Høyskolen i Telemark og Bø videregående skole skal bidra til å videreutvikle og styrke Bø sin posisjon som skule- og kompetansesenter i Telemark. Hovedmålsettingen er:» I planperioden er det naturlig å legge til grunn at Bø vil få en vekst på om lag 800 nye innbyggjarar. Skal ein unngå at desse blir pendlerar ut av kommunen, må vi skape om lag 500 nye arbeidsplassar. Det er ei målsetting å legge til rette for å styrke Bø kommune sin status som studiestad, som naturlig knutepunkt for tog og buss, som handelssenter og sentralt turistmål i Telemark».

Kommuneplanens samfunnsdel Nome

Nome kommuneplan tar utgangspunkt i en visjon om Nome som «en kanal til trygghet og trivsel mangfold og vekst».

Visjonen er knyttet til 5 hovedmål hvorav ett er spesifikt innrettet mot næringsutvikling og «Tradisjon og fornyelse». Kommunen skal være næringsvennlig, og legge forholdene til rette både for vekst og utvikling i eksisterende næringsliv og for nyetableringer. Viktigste satsingsområder er: næringsvennlig kommune, kompetanseutvikling, kulturbasert næringsutvikling, lokal utvikling og regionalt samarbeid, inkluderende arbeidsliv og miljøbevisste bedrifter.

Kommuneplanens samfunnsdel Sauherad

Kommuneplanen er bygget opp rundt visjonen «Vi vil at Sauherad skal være et godt sted som folk i alle aldre finner attraktivt gjennom gode nærmiljø, stimulerende omgivelser og gode utviklingsmuligheter i alle livsfaser. Vi vil at muligheter skal kunne realiseres innenfor rammer som tar hensyn til dagens behov og uten å ødelegge for framtidige generasjoner». Planen er delt inn i fem deler hvorav én er næring- og kompetanseutvikling. Kommunen har som mål å få vekst i antall arbeidsplasser for å redusere utpendling og stimulere befolkningsvekst. En ønsker næringsetablering lokalisert langs naturlige hovedakser, knutepunkter og etablerte næringsområder. En ønsker økt bruk av fruktlandskapet, Telemarkskanalen og vassdragene. Samarbeidet med HiT og øvrige kompetansemiljøer skal opprettholdes og videreutvikles.

Næringspolitisk strateginotat for Nome

Notat er å oppfatte som en del av Nome kommunes bestilling til MTNU. Følgende er hovedsatsingsområder: Kunnskapsnæring, handel og industri. Det er skissert tiltak overfor eksisterende virksomheter, reiseliv, nyetableringer, utdanningssektoren, landbruk og handel.

Landbruksplan for Midt-Telemark 2014-2017

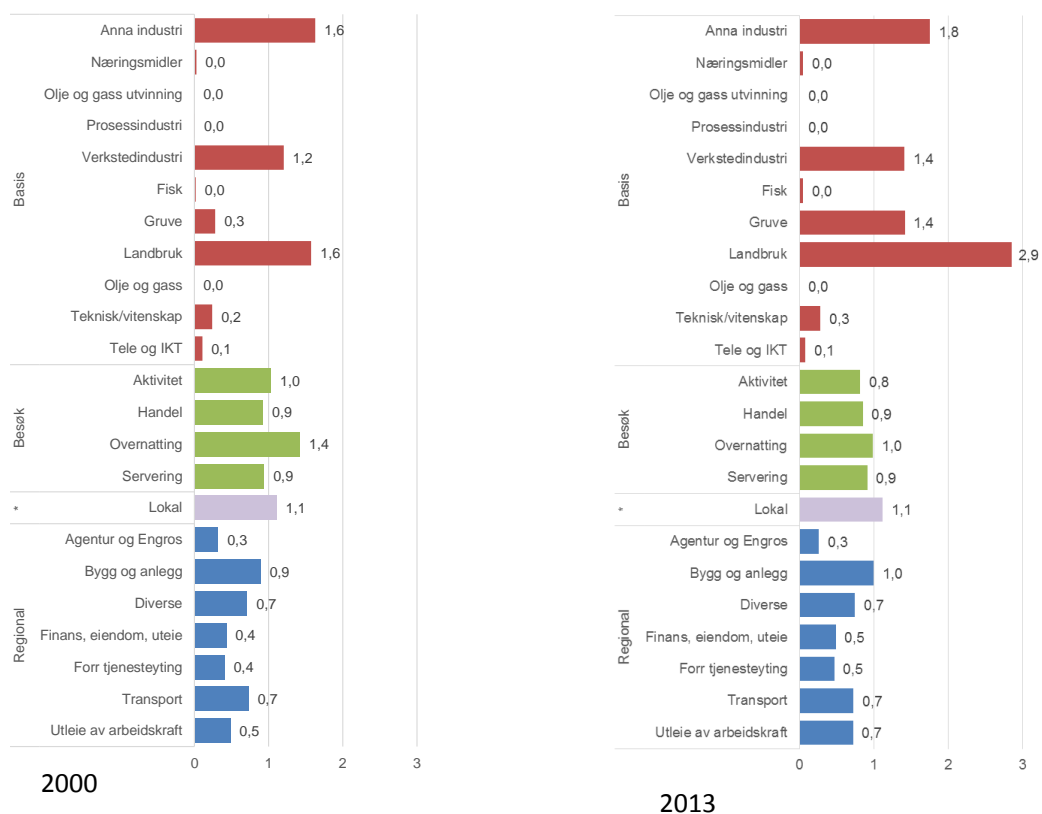
Landbruksplanen inneholder en statusbeskrivelse og en del som omhandler satsingsområder med mål og tiltak. Landbruksplanens avsnitt for næring er tatt inn som del av SNP og ligger som vedlegg.

2 Situasjonsbeskrivelse for næringslivet i Midt-Telemark

Telemarksforskning ved Knut Vareide har gjennomført en regional analyse av Telemark i 2013¹. En presentasjon som oppsummerer denne følger i vedlegg. En kort oppsummering av hovedinnholdet er som følger:

Vareide finner at Midt-Telemark har hatt en svak arbeidsplassvekst siden 2000. Veksten i antall arbeidsplasser i regionen er under halvparten av veksten på landsbasis. Både offentlig og privat sektor har hatt lav arbeidsplassvekst siden 2000. Næringslivet i Midt-Telemark har god utvikling i 2011 og 2012, men i 2013 har veksten flatet ut.

Oppstillingen under gir et bilde av styrker og svakheter ved næringsstrukturen i Midt-Telemark i forhold til landsgjennomsnittet i Norge.

¹ Vareide K., Nygaard M. Regional analyse Telemark 2013. TF-notat nr29/2013

Figur 2.1 Oversikt over utviklingen i næringslivet i Midt-Telemark mellom 2000 og 2013. Hvis verdien på aksene er 1 tilsier det en næringsvekst på landsgjennomsnittet. Under 1 tilsier svakere vekst enn landsgjennomsnittet, men verdier over 1 betyr at veksten har vært sterkere enn landsgjennomsnittet. (Vareide og Nygaard 2013)

Når en deler opp næringslivet i regionen i basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer, ser en at det er basisnæringene i regionen som står for veksten de siste årene. Basisnæringene består av landbruk, industri og teknologiske tjenester, hvor markedet er nasjonalt eller internasjonalt. Midt-Telemark har ikke spesielt gunstig bransjestruktur, det er forholdvis liten andel av arbeidsplasser i vekstbransjer som olje og gass men veksten i basisnæringene i regionen har likevel vært klart bedre enn veksten i basisnæringene ellers i landet.

Midt-Telemark har hatt en dårligere utvikling i besøksnæringene. Besøksnæringene omfatter bransjene handel, turisme og tilknyttede servicenæringer. Besøksnæringene kjennetegnes av at kundene må være personlig tilstede. Bø hadde tidligere svært mange arbeidsplasser i besøksnæringene i forhold til folketallet, men har tapt mye av sin besøksattraktivitet de siste årene. Handel viser noe økning i Bø knyttet til omsetning men ikke i arbeidsplassutvikling. Besøksnæringenes nedgang i regionen stoppet opp i 2012, og det er forhåpentligvis et tegn på et trendskifte.

Næringslivet blir målt i NHOs NæringsNM, som måler andelen lønnsomme foretak, andel vekstforetak, nyetableringer og næringslivets størrelse. Samlet sett er resultatene fra siste NæringsNM, som tar utgangspunkt i bedriftenes resultater fra 2012, bedre enn på mange år. Midt-Telemark kom på 54. plass av 83 regioner, og er dermed fremdeles rangert litt under middels. Grenland gjorde det litt bedre enn Midt-Telemark (53). Vest-Telemark og Øst-Telemark kom nesten på siste plass nasjonalt (hhv. 81 og 82).

Midt-Telemark har en høy andel innovative bedrifter, som har introdusert nye produkter eller tjenester, eller utviklet nye produksjonsmetoder eller metoder for markedsføring. Det er spesielt høy andel innovative bedrifter i Midt-Telemark når en også korrigerer for bransjestrukturen i regionen.

Næringslivet i Midt-Telemark har også en forholdvis høy andel av sysselsatte med høyere utdanning. Det til tross for at det er en overvekt av sysselsetting i lite kompetansekrevede bransjer i regionen. Midt-Telemark er blant de ti regionene i landet med høyest utdanningsnivå i næringslivet korrigert for bransjestruktur.

Befolkningen i Midt-Telemark har vokst med 4,8 prosent fra 2000 til 2013. Det er lavere enn befolkningsveksten på landsbasis (12,8%). Det skyldes dels at fødselsoverskuddet er lavere enn i resten av landet, og dels at nettoflyttingen er svakere. Svakere nettoflytting skyldes at arbeidsplassveksten i regionen har vært lav. Når en analyserer flyttestrømmene på bakgrunn av arbeidsplassveksten, har nettoflyttingen vært litt bedre enn forventet. Det skyldes at Midt-Telemark har gunstige forhold for nettoflytting fordi det er god arbeidsmarkedsintegrasjon mellom kommunene, og gode muligheter til å pendle ut av regionen. Nettoflyttingen er enda litt bedre enn de strukturelle forholdene tilsier, noe som indikerer at Midt-Telemark er attraktivt som bosted.

Gjennom samlingene og intervjuene har det også kommet en rekke innspill fra næringsliv og politikere både ift hvordan situasjonen i Midt-Telemark oppleves for dem og hvilken vei en burde gå for få til vekst og utvikling. Innspill for veien videre var at det er viktig at planen fokuserer på å videreutvikle det næringslivet som allerede står sterkt i regionen. Nyetableringer burde særlig skje gjennom knoppskyting men også gjennom innovasjon og nyskaping. Industri, bygg og anlegg, landbruk, reiseliv og handel er eksempler på næringer med vekstpotensial.

Det er en utfordring at næringslivet i regionen ikke samarbeider godt nok. Det etterlyses nettverk og fora hvor næringslivet kan møtes, bli kjent og utvikle ideer sammen. Det er også viktig å få til et bedre samarbeid mellom næringslivet og HiT kompetansebedrifter og skolene i regionene. Samarbeidprosjekter, mentorordninger og lærlingplasser er måter få bedre utnyttelse av kompetansen.

Kommunene har en aktiv rolle i næringsutvikling. Det er viktig at det er godt politisk samarbeid mellom kommunene.

3 Mål for utvikling av næringslivet i Midt-Telemark

Det overordnede målet for Strategisk næringsplan er:

Hovedmål: SNP skal bidra til å sikre en netto vekst i arbeidsplasser i regionen som minst er i takt med befolkningsutviklingen.

SSBs befolkningsprognose² for Midt Telemark tilsier en befolkningsutvikling fra 16802 innbyggere i 2014 til 17545 i 2024, altså ca. 750 flere innbyggere. Gitt at SSB prognosen slår til, og en får til en netto vekst i antallet arbeidsplasser i tråd med målet vil dette bety minst 300 flere arbeidsplasser i 2024. I planen sees regionen under ett. Hvis dette fordeles jevnt per år vil en i SNPs tidsperspektiv 2015–18 få ca. 100 arbeidsplasser. Det er f.eks. betydelig mer enn den faktiske veksten regionen har sett i perioden 2008–2013 hvor antallet sysselsatte med arbeidssted i regionen har økte med 65.

Enkeltvis har kommunene mål i sine planer som legger opp til en vekst som er større enn dette. Hovedmålsetting i kommuneplanen for Bø for 2013–2025, er å skape 500 nye arbeidsplasser.

Samlingene og intervjuene som er gjennomført i prosessen med SNP har gitt grunnlag for å definere fem strategier under hovedmålet.

Delstrategi 1: Bevare det eksisterende næringslivet gjennom å bygge på lokale fortrinn og styrker

Midt-Telemarkregionen har næringsområder som står sterkt og hvor det er vekst og/eller potensiale for vekst. Regionen har en sterk industri. Regionen har rike gründertradisjoner. Bygg- og anleggsbransjen er sterk, selv om mye av markedet er lokalisert utenfor regionen. Natur- og opplevelsesrelaterte merkevarer som Bø Sommarland og Telemarkskanalen er grunnlaget for en levedyktig besøksnæring. Regionen har et sterkt landbruksmiljø med vekst og utvikling i landbruksproduksjon, utvikling av nye produkter og tilgang til kompetanse gjennom utdanningsinstitusjoner. Regionen har et høyt utdanningsnivå, og gjennom HiT, Telemarksforskning og de videregående skolene har en tilgang på god kompetanse.

Hovedaktiviteter for å følge opp denne strategien er:

- Det skal være fokus på aktiviteter som bidrar til å støtte opp om og styrke det en allerede er gode på og bidra til videre utvikling på disse områdene. Det skal arbeides for å synliggjøre regionens fortrinn for næringsetablering.

Delstrategi 2: Sikre vekst gjennom knoppskyting og nettverksbygging

Det skal arbeides med konkrete tiltak for å bidra til kommersialisering av forretningsideer som virksomheter i dag ikke realiserer. Dette gir mulighet for knoppskyting og nyetableringer. Innovasjon Norge sine virkemidler (Skattefunn, forskningsmidler) skal aktivt selges inn til virksomhetene.

---

² MMMM-prognose

Slike utviklingstrekk kan fremmes ved å etablere nettverk og næringshager hvor ideer drøftes. Næringslivet i Midt-Telemark etterlyser nettverk og fora som bidrar til at næringslivet blir bedre kjent med hverandre og utvikler tillit og lojalitet til hverandre. Det skal opprettes møteplasser og idebanker hvor ideer en bedrift selv ikke har mulighet til å følge opp, kan deles med andre.

Hovedaktiviteter for å følge opp strategien er:

- Bedre utnyttelse av lokale leveransekjeder. Mange virksomheter i Midt-Telemark har for liten kjennskap til det lokale leverandørmarkedet og utnytter ikke det potensialet som ligger her. Nye leveransekjeder bør etableres
- Knoppskyting fra det eksisterende næringslivet er viktig for næringsutvikling. Muligheter skal avdekkes i bedriftsbesøk.
- Det skal arbeides for økt lokale leveranser til offentlige virksomheter gjennom kommunenes anskaffelser. Det skal arbeides aktivt mot kommunene slik at innkjøp har grønn profil basert på lokale leverandører.

Delstrategi 3: Tilrettelegge for nyetablering og innovasjon

Det skal det tilrettelegges for ny virksomhet og utvikling av nye ideer. Regionen skal være åpen for nye ideer og ny virksomhet og aktivt legge forholdene til rette for dette.

Hovedaktiviteter for å følge opp strategien er:

- Videreføre og utvikle MTNUs etablererveiledning.
- Etablere nettverk som også er åpne for nyskapere, gründere og entreprenører.
- Utvikle vekstmiljøer for nyetableringer gjennom kunnskapsparke og næringshager. Bidra til offensivt samarbeid mellom utdanningsmiljøer og næring.
- Sikre tilgang til arealer.

Delstrategi 4: Samarbeide med kompetanse og kunnskapssektoren

Midt-Telemark har en befolkning med høy kompetanse og har et betydelig innslag av kompetanse/utdanningsmiljøer lokalt. Høyskolen i Telemark, Telemarksforskning og de videregående skolene danner grunnstammen i dette. Samarbeidet mellom næringslivet og utdanningssektoren skal styrkes. For å styrke evnen til å koble kunnskap og kommersiell aktivitet bør det arbeides for at kunnskapsbedrifter etablerer seg i regionen (f.eks. konsulentbedrifter).

Hovedaktiviteter for å følge opp strategien er:

- Etablere samarbeid med sektoren i form av mentor- og lærlingeordninger og nettverk.
- Arbeide aktivt for å tiltrekke seg etablering av nye kompetansebedrifter.
- Byregion programmet bør videreføres slik at regionen bedrer attraktiviteten i forhold til bosetting, infrastruktur og sentrumsutvikling.

Delstrategi 5: Proaktive kommuner og et fremover lent næringssselskap.

De tre kommunene og MTNU er de viktigste tilretteleggerne for næringsutvikling i regionen. MTNU skal aktivt samarbeide med Fylkeskommunen og Innovasjon Norge.

Næringslivet ønsker at de tre kommunene har et helhetlig perspektiv på utvikling i regionen. Kommunene må ha fokus på hva som er til fordel for regionen som helhet og ikke bare i de enkelte kommunene. God tilgang på næringsarealer til gunstige priser er viktig. Kommunale planer, saksbehandling, nivå og struktur på kommunale avgifter er alle viktige forhold.

Kommunen kan også bidra til å bygge opp under lokalt næringsliv gjennom de anskaffelser av varer og tjenester de gjør. Anskaffelsesregelverket gir rom for kommunen til å strukturere sine anskaffelser på måter som også gir lokale leverandører mulighet til å konkurrere.

Hovedaktiviteter for å følge opp strategien er:

- Økt interkommunalt engasjement i næringsarbeidet gjennom kommunal deltakelse i nettverk og dialogfora.
- Iverksette prosesser i kommunen for å finne ut hvordan barrierer for nyetablering kan reduseres.
- Etablering av en felles anskaffelsesstrategi for de tre kommunene hvor et perspektiv på lokal leverandørutvikling vektlegges.

4 Tiltak for vekst og utvikling i Midt-Telemark

Nedenfor gjennomgår vi konkret tiltak overordna og fordelt på næringer som er aktuelle for å bygge opp under målene for næringsutvikling. Tiltakene har sin opprinnelse fra samlingene med næringslivet og som innspill fra intervjuer med representanter for næringslivet. Tiltakene vil være utgangspunktet for arbeid med de årlige handlingsplanene som vil styre NTNUs arbeidsoppgaver.

4.1 Overordna tiltak – fokusområder.

Nome:

Være i tett dialog med de største industribedriftene.

Starte arbeid sammen med besøksnæringen for å stoppe handelslekkasje og samarbeide om tiltak for kulturbasert næringsutvikling

Arbeide for utvidet studietilbud ved Nome v.g. skole

Arbeide for å utvikle mineralbasert næring (Fensfeltet)

Arbeide for å etablere næringshage / kompetansesenter

Sauherad:

Være i tett dialog med de største industribedriftene.

Videreføre og utvikle Frukthage prosjektet

Arbeide med etableringer på Midt-Telemark næringspark (felles eierskap med Bø)

Arbeide for å utvikle mineralbasert næring (skifer, murestein)

Prosjektet Fukt i fokus, administrert av Midt-Telemark Landbrukskontor, skal bidra til ei positiv utvikling av fruktnæringa i Telemark gjennom nyplanting og auka verdiskaping. MTNU skal bistå produsenter og andre som ønsker å starte virksomhet for foredling basert på lokale råvarer.

Bø:

Være i tett dialog med de største industribedriftene.

Arbeide for etablering av Kunnskapspark ved Hit.

Arbeide for å få i gang samarbeids- /utviklingsprosjekter mellom næringsliv – Hit.

MTNU skal delta i byregionprosjektet administrert av Midt-Telemarkrådet. Programmet er et: Utviklingsprogram for byregioner – Byregionprogrammet – skal øke kunnskapen

om samspillet mellom by og omland for å styrke disse områdenes regionale vekstkraft. Arbeide for utvikling av besøksnæringen og Lifjell som en attraktiv destinasjon

4.2 Besøksnæringene

I prosessen med SNP er det kommet en rekke forslag til tiltak for å styrke besøksnæringene. Disse peker på utvikling av konkrete produkter og tiltak, utvikling innen geografiske områder, tilrettelegging for bedre samarbeid internt i næringen og mellom næringen og kommunene.

4.2.1 Detaljhandel konsentreres til eksisterende handelssentra

Tiltaket innebærer at kommunen gjennom sin arealpolitikk sikrer at detaljhandel lokaliseres i de eksisterende handelssentre. I tettstedene er det tilgjengelige tomter, f.eks. bakrommet bak handlegatene, og en bør søke å utvikle og utnytte disse for nyetableringer framfor å utvikle nye områder utenfor sentrene. Slike nye områder vil kunne svekke den eksisterende handelsnæringen.

- Forholder seg til delmålene 1 og 5 i planen
- Ansvar for tiltaket ligger i hovedsak hos kommunene

4.2.2 Øke lojalitet til lokal handelsnæring

Det er viktig å redusere handelslekkasje og få flere til å stoppe for å handle i regionen. Sentrumsringen i Bø har gode erfaringer med tiltak for å øke lojaliteten til den lokale handelsnæringen. Flere typer tiltak kan være aktuelle i denne sammenheng. Etablering av et lojalitetsprogram med en rabattordning, tiltak for å styrke servicenivået i handelsnæringen og tiltak som gir stoppeffekt.

En variant av et slikt tiltak kan være å søke å koble lojalitetstiltak med netthandel. Enkelte lokale aktører i handelsnæringen har selv valgt å etablere nettbutikker. Gjennom samarbeid mellom virksomheter og ved å trekke inn kompetanse på IKT og entreprenørskap fra Høyskolen kan tersklene for en slik etablering senkes. En mulighet er etablering av en felles grunnløsning koblet mot et logistikkhotell som tar seg av distribusjonen. Dette kan være koblet opp mot en betalingsløsning som utløser rabatter samlet gjennom innkjøp i butikk og netthandel.

- Forholder seg til delmål 1
- Ansvar ligger hos den lokale handelsnæringen til å ta initiativ overfor rette instanser.

4.2.3 Nyetablering av «magneter» innen handel

For å sikre vekst og stoppeffekter skal det arbeides med å få noen store handelsaktører til å etablere seg i regionen. Eksempel på slike kan være Biltema, Jula og lignende. Samtidig er det viktig at slik etablering gjennomføres på en måte som støtter opp om den eksisterende handelsnæring og ikke taper den.

- Forholder seg til delmål 3
- Ansvar ligger hos kommunenes næringssselskap og kommunene.

4.2.4 Utvikling og forskjønning av eksisterende tettsteder

Tettstedene i regionen fremstår for ofte som rotete og lite tiltalende. Det er behov for utvikling, oppgradering og tiltak for å gjøre handlegatene mer attraktive. Dette omfatter nybygg, oppgradering av eksisterende bygg og tiltak for forskjønning av gatene og arealene rundt. Det bør tas initiativ til møter med eiendomseiere og utviklere i forhold til å gjennomføre tiltak på området. Eksisterende dugnadsgruppe og

velforeninger som allerede gjør god jobb på dette området bør inviteres med i planlegging.

- Forholder seg til delmål 1 og 5 i planen
- Ansvar ligger hos lokale eiendomsiere, næringsdrivende og kommunene. Kommunene bør ta initiativ til å få i gang prosesser.

4.2.5 Infrastrukturforskjøning

Utgangspunktet er at en velstelt region vil oppleves som attraktiv, både for tilreisende og eksisterende og potensielle innbyggere. Her kan en se for seg sett av tiltak på forskjellige nivåer fra enkel ting som planting av blomster i tettstedene og andre steder, kantslått, tynning/rydding av trær for å sikre godt utsyn, fellesstandarder for skilting og bedre skilting av attraksjoner. Mer omfattende tiltak kan knyttes opp mot grep for bygningsforskjøning. Forholder seg til delmål 1

- Ansvar ligger hos kommunene, lokalt næringsliv, men også hos infrastrukturforvaltere som Statens vegvesen og Jernbaneverket.

4.2.6 Bedre koordinert reiselivstilbud

Det skal arbeides for å styrke presentasjonen av reiselivet i regionen på en felles plattform som et ledd i en samlet markedsføring av regionens tilbud. Mange turister kommer til regionen på dagsbesøk eller for en overnatting. Samtidig finnes det tilbud som tilsier at det burde være mulig å få til flere dagers opphold. En felles presentasjon av hele tilbudet i regionen kan bidra til dette. Dette kan f.eks. kombineres med en online bookingtjeneste hvor det er mulig å sette sammen pakker av tilbud (aktiviteter, overnatting, servering osv.). Et sterkt Reisemål Bø er viktig for satsingen.

Forholder seg til delmål 1, 2, 3 og 4.

- Ansvaret ligger i første rekke hos besøksnæringen i regionen, Reisemål Bø og MTNU er aktuelle initiativtakere.

4.2.7 Utvikle tilbud med basis i eksisterende reiselivsfyrtårn

Sterke merkevarer inne reiselivsnæringen er Telemarkskanalen og Sommerland. Det bør arbeides med tiltak for å utvikle tilbudet i tilknytning til og rundt disse attraksjonene. Dette kan omfatte enkelttilbud og arrangementer, men også kjeder av tilbud som bidrar til å øke omfanget av tilbud til besøkende til Telemarkskanalen og Sommerland slik at de ønsker å tilbringe lenger tid i regionen.

- Forholder seg til delmål 1, 2, og 3.
- Hovedansvaret ligger hos besøksnæringen selv, Reisemål Bø og MTNU.

4.2.8 Nye og flere arrangementer

Regionen har utviklet god kompetanse på gjennomføring av arrangementer. En bør ha et fokus på å utvikle repertoaret av arrangementer i regionen både sommer som vinter. Det er viktig med godt samarbeid mellom handelsnæring og reiselivsnæringen.

Forholder seg til delmål 1, 2, og 3.

- Hovedansvaret ligger hos besøksnæringen selv, eventuelt med MTNU i en fasilitatorrolle.

4.2.9 Bygge besøksnæringsstilbud rundt fruktdyrking og kulturlandskap

Regionen bør utforske mulighetene for å utvikle tilbud i skjæringspunktet mellom landbruket og besøksnæringene. I Landbruksplanen tas gårdsturisme opp som tema, men her bør det være muligheter for å utvikle sammensatte tilbud hvor opplevelser står i sentrum.

- Forholder seg særlig til delmål 2, og 3.
- Fruktbygda prosjektet er en driver og viktig for å lykkes

4.2.10 Utvikle Lifjell som destinasjon – sommer og vinter

Gjeldende kommuneplan for Lifjell løper ut i 2015. Det bør gjennomføres en evaluering av hva en har fått til i løpet av den gjeldende planens løpetid og vurderes hvilke muligheter som kan realiseres gjennom en ny planprosess.

- Forholder seg til delmål 1, 2, 3, 4 og 5.
- Hovedansvaret ligger hos kommunen ift å igangsette en prosess, men det er viktig at besøksnæringen og andre relevante aktører trekkes inn i prosessen.

4.2.11 Utvikle Ulefoss og Lunde som attraktive besøkssteder.

I samarbeid med kultur- og næringsetaten i Nome gjennomføre prosjekter og aktiviteter som bidrar til økt attraktivitet og økt besøk. Aktiviteter som gjennomføres inngår som del av arbeidet knyttet til Telemarkskanalen Regionalpark, Ulefoss kulturarv og Lunde som kanallandsby.

Nome kommune søker om å få Ulefoss kulturarv inn på verdiskapingsprogrammet for kulturminner 2015. Dette vil kunne utløse nye aktiviteter for å skape flere arbeidsplasser knyttet til økt tilstrømming av besøkende.

- Hovedansvar ligger hos handelsstand, reiselivsnæring og kommunen/MTNU.

4.2.12 Bygg og anlegg, transport

Bygg og anleggsbransjen i regionen er sterk, men finner mye av sitt marked ute. Tiltak for å styrke konkurransevnen nasjonalt er derfor viktig. Samtidig er det også ønskelig at en evner å utnytte den kompetansebasen som finnes lokalt og som utdanningsinstitusjonene kan levere.

4.2.13 Ledelseskompetanse for nasjonal konkurransedyktighet

Regionen har en sterk bygg og anleggsnæring, som konkurrerer nasjonalt. For å styrke konkurransevnen er det behov for kompetanseutvikling for å gjøre bedriftslederne bedre i stand til og operer på det nasjonale markedet. Kompetansebehovene omfatter kunnskap om offentlige og private anskaffelser, hvordan en går fram for å kvalifisere seg som underleverandør f.eks. gjennom sertifisering, anbudsregning, dokumentasjon, mm. Et slikt kompetanseprogram kan legge opp til å øke kompetansen om hvordan en kan etablere og drifte nettverk av bedrifter for å kunne opptre med større tyngde og bredde i konkurransen om kontrakter. Nøkkelferretter kan delta som initiativtaker og nav i slike nettverk. Høyskolen kan trekkes inn som faglig partner i dette arbeidet.

Stortingsmelding 28 (2011–2012): «Gode bygg for eit betre samfunn» har etablert samarbeidsprogrammet Bygg21. De mål og tiltak som skisseres i sammenheng med dette programmet bygger opp om tiltaket.

- Forholder seg til delmål 1,2 og 4.
- Ansvar ligger hos bygg og anleggsnæringen med MTNU som fasilitator og mulig kontaktpunkt mot Høyskolen.

4.3 Industri

Regionen har en sterk industrisektor hvor det ligger klare muligheter for utvikling og vekst– Industrien er opptatt av tiltak som samler og styrker samarbeid og utvikling med regional basis.

I alle kommunene er det hjørnesteinsbedrifter som har stor betydning med stor sysselsettingseffekt. Næringsapparatet sammen med kommunen skal ha fast oppfølging på disse bedriftene.

4.3.1 B2B – utvikle lokale verdikjeder og industrisamarbeid

Mange bedrifter i regionen baserer seg på leverandører utenfor regionen i tilfeller der lokale leverandører like gjerne kunne benyttes. Næringslivet er ikke godt nok kjent med hverandre og det skal stimuleres til å dele ideer og muligheter. Det bør arbeides mer med å utvikle B2B-markedet. Som ett første ledd i en slik utvikling er det behov for å få på plass nettverk og arenaer hvor næringslivet kan delta, utforske muligheter og bli kjent med hverandre.

Det er viktig at aktiviteten fører til større eksport ut av regionen.

Forholder seg til delmål 1,2 og 4.

Ansvar ligger først og fremst hos næringslivet, men MTNU kan bidra med en arena gjennom etablering av næringsforum og nettverk.

4.3.2 Ledelseskompetanse for nasjonal konkurransedyktighet

Også i industrien er det behov for utvikling av lederkompetansen for å styrke nasjonal konkurransevne. Kompetansebehovene omfatter de samme som under pkt 5.2.1, men også knyttet til hvordan er jobber med utvikling av B2B som nevnt i 5.3.1

- Forholder seg til delmål 1,2 og 4.
- Ansvar ligger hos industrien med MTNU som fasilitator og mulig kontaktpunkt mot Høyskolen.

4.3.3 Knoppskyting fra eksisterende bedrifter

Knoppskyting er en praktisk strategi for vekst som tar utgangspunkt i det eksisterende næringslivet. Tiltaket innebærer å samle lignende bedrifter og kompetansemiljøer for gjennom knoppskyting eller spinoff å utvikle nye produkter eller markedsmuligheter. Det må da på plass et system for å ta imot ideer, og som kan gi mulighet for utvikling av ideene til reelle virksomheter. Dette kan omfatte innovasjonselskap for nye ideer i samarbeid med nye bedrifter, tiltak for å skaffe kapital, ordninger for frikjøp av personell til utviklingsprosjekter mv. Aktuelle samarbeidsbedrifter i regionen må kartlegges og samles. Deltakerne selv definerer samarbeidsprosjekter og driver deretter virksomheten selv. MTNU kan undersøke muligheter, ta initiativ til å samle aktuelle deltakere. Finansieringsbistand i oppstartfasen kan vurderes.

- Forholder seg til strategiske mål 2
- Ansvar ligger hos næringslivet og MTNU

4.3.4 Mineralbaserte næringer/gruvedrift

Regionen har allerede en viss virksomhet knyttet til mineralbasert næringer/gruvedrift. Det foreligger en felles kommunedelplan for skifer og murestein for Sauherad og Bø. Fensfeltet i Nome har et stort potensiale i verdensmålestokk for jordmineraler. Det skal arbeides for videre utvikling av disse mulighetene.

- Forholder seg til delmål 2 og 4.
- Ansvar ligger først og fremst hos næringslivet, men MTNU kan bidra med en arena gjennom etablering av næringsforum og nettverk.

4.4 Landbruk

4.4.1 Næringsutvikling i landbruket.

Landbruksproduksjonen er i vekst i regionen. Foredling og industri knyttet til friskkonsum øker. MTNU skal samarbeide med Midt-Telemark landbrukskontor og næringslivet om videreutvikling av produkter og tjenester knyttet til landbruksproduksjon.

Gjennom Fruktbygda prosjektet er det satt spesielt fokus på kombinasjon fruktproduksjon, produksalg og overnatting som samlet tilrettelegging for økt turisme.

Landbruksplanens pkt. 4.1 næringsutvikling tas inn som del av SNP. Planen er vedlagt.

4.5 Kompetanse på tvers av forretningsområder.

Regionen har mye lokal kompetanse og gode kompetansemiljøer. Samtidig ser en i økende grad betydningen av å samle slik miljø for å stimulere til synergier og utvikling.

4.5.1 Etablere klynger, næringshager og kunnskapspark

Midt-Telemark har mye kompetanse som bør utnyttes bedre. Nome ønsker etablering av næringshage / kompetansesenter på Ulefoss. Fokus for Nome er å styrke næringene industri, handel og kunnskapsnæringer. Bø ønsker etablering av en kunnskapspark nært koblet mot en utvikling av Campus-Bø og Høyskolen. Innhold kan være kompetansevirksomheter, FoU. forretningsmessig tjenesteyting, konsulentselskaper mv. Viktig satsing i Sauherad er å skape videre utvikling av produkter knyttet til Fruktbygda gjennom økt innsats på produktutvikling, foredling og etablering av bedriftsnettverk.

- Forholder seg til delmål 3 og 4.
- Ansvar ligger først og fremst hos kommunene.

4.5.2 Muligheter for utvikling av verdikjeder innen bioøkonomi

En burde utforske mulighetene for å få til næringsvirksomhet med utgangspunkt i bioøkonomi (produksjon av fornybare biologiske ressurser og deres konvertering til for eksempel mat, fôr, kjemikalier, ingredienser, materialer, farmasøytiske produkter og bioenergi). Telemarksbruket kan være et nav i en slik utvikling.

- Forholder seg til delmål 1, 2, 3, 4 og 5.
- Ansvar ligger først og fremst hos næringslivet, men MTNU kan bidra med en arena gjennom etablering av næringsforum og nettverk.

4.5.3 Annen tjenesteyting.

Regionen har i gjennomsnitt høyt utdanningsnivå i næringslivet. Det skal arbeides for å styrke tjenesteytende næringer og forsterke de fortrinn som er der. Hit har en rekke kompetansestudier hvor man kan rekruttere til næringer som regnskapskontorer, revisjon og annen rådgivning. Telemarkforskning er innenfor sitt område ledende i landet og er et godt eksempel på næring som drar nytte av utdanningstilbudet i regionen.

4.6 Offentlig sektor

Regionen skal arbeide aktivt i forhold til muligheter for beholde og styrke offentlig virksomhet i regionen og stimulere til lokalisering av ny offentlig virksomhet. Kommunene og MTNU er også viktige aktører for å legge til rette for næringsutvikling i regionen. Under offentlig sektor kommer også utdanningsinstitusjonene som kan samspille med næringslivet og kommunene om tiltak.

4.6.1 Beredskapssenteret - Sagamoen

Sagamoen brukes i dag som øvingscenter for Politiet i Telemark. Det satses nå på å løfte øvingscenteret til et regionalt beredskapssenter for nødetater fra hele Sør-Norge.

- Forholder seg til delmål 4.
- Ansvar ligger først og fremst hos kommunene.

4.6.2 Mer serviceinnstilt kommunal organisasjon

Kommunene og næringsapparatet må være serviceorienterte. Dette gjelder innenfor kommunal planlegging og saksbehandling, når det gjelder kommunens kunnskap om det lokale næringslivet og deres konkrete behov og hvordan kommunene bidrar til å skape fora og møteplasser for næringslivet og det politiske og faglige nivået i kommunene. Etablering av frokostmøter hvor også kommunen politiske ledelse og relevante fagpersoner deltar er et viktig grep i en slik sammenheng.

- Forholder seg til strategisk mål 5.
- Ansvar ligger hos kommunene og MTNU.

4.6.3 Etablering av et risikofond som skal bidra med kapitaltilgang.

Arbeide for å etablere et nytt risikofond som kan brukes strategisk ift utvikling av næringslivet i regionene. F.eks. basert på en sammenslåing av næringsfondene i kommunene. Det skal arbeides for å styrke tilgangen på risiko kapital blant finans institusjoner, virkemiddelapparatet og investorer.

- Forholder seg til strategi5.
- Ansvar ligger hos kommunene, eksterne eiere og MTNU.

4.6.4 Etablering av praksisplasser i samarbeid med HiT og skolene

For å sikre tilgang til og muligheter for samarbeid med utdanningssektoren er det avgjørende at man opprettholder og styrker disse. Mange studenter har praksisplasser i hjemkommune som drar nytte av det de lærer ved høyskolen. Studenter er en ressurs for næringslivet i Midt-Telemark som bør utnyttes bedre. Ordningen er en sikker rekrutteringsmetode fordi en får mulighet til prøve ut deltakerne før eventuell ansettelse.

- Forholder seg til strategiske mål 1 og 4
- MTNU i samarbeid med HIT legger grunnlaget gjennom å opprette strukturen. Bedriftene må bidra med behov og innspill.

4.6.5 Entreprenørskap i fokus i skoleverket

Det skal arbeides for å sette fokus på Entreprenørskap i skolen. Midt-Telemark har behov for flere arbeidsplasser og også å motivere unge til å bli boende i regionen. Entreprenørskap i skolen kan være et virkemiddel for å få elever og studenter til å se at det faktisk går an å sikte mot etablering av egen virksomhet etter studiene og bosette seg i regionen.

- Forholder seg til strategiske mål 3 og 4
- Skolene må ta initiativ, men både næringsliv og MTNU kan delta i utviklingen av et konkret opplegg.

5 Handlingsplan

De ovennevnte tiltakene vil være retningsgivende for innsatsen innen næringsutvikling de neste 4 årene. Listen over tiltak kan ikke regnes som uttømmende. NTNUs løpende kontakt med næringslivet vil gi flere innspill i løpet av planperioden.

Hvert år skal det utarbeides en handlingsplan til Strategisk næringsplan i samarbeid mellom MTNU og kommunene. Handlingsplanen blir også kommunenes plan for bruk av midlene på kommunalt næringsfond.

Planen skal inneholde liste over årets planlagte tiltak og prosjekter, kostnadsoverslag og finansierings og ressursløsning i tillegg til å peke ut hvem som er ansvarlig for tiltaket.

Planen skal utarbeides etter følgende årshjul:

Oktober

- Evaluering av gjennomførte tiltak i inneværende år.
- MTNU utarbeider forslag til handlingsplan etter kommunikasjon med hver av kommunene.
- Handlingsplanen styrebehandles.

November

- Handlingsplanen legges frem til behandling i hver kommunes politisk utvalg med hovedansvar for næring.

Desember

- Handlingsplanen vedtas i hver kommunes kommunestyre.

Januar

- Handlingsplanen sendes Telemark Fylkeskommune sammen med budsjett for kommunalt næringsfond som skal politisk behandles.